

УДК 37.01-054(=214.58)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-269-272

МОЛНАР Кристина Андріївна –
асистент кафедри педагогіки,
психології, початкової, дошкільної освіти та
управління закладом освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0943-7597>
e-mail: molnar.krisztina1@kmf.org.ua

ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ РОМСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОСТІ У НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

Ромського населення в Європі налічується сьогодні близько 12 млн. чол. Ще на початку 2005 року низка найбільших недержавних благодійних організацій та фондів проголосили про початок Ромського десятиріччя в країнах Європи (2005–2015). Ініціатива ця була першою спробою в міжнародному масштабі поліпшення їх становища та інтеграції в суспільство. Головна увага приділялася проблемам молоді та освіти. Однією з головних перешкод на шляху ромського населення до інтеграції в суспільство є відсутність освіти чи її сегрегація. Освіта є ключем до цивілізованого майбутнього. У цьому контексті, некоректно протиставляти ромів будь-якій іншій етнічній групі. Водночас ця народність має свої унікальні риси, які багато в чому й зумовлюють її особливий статус, а також породжують притаманні лише їй проблеми, що приводять до низького рівня освіченості.

Починаючи з другої половини 1970-х років, ромське населення поступово інтегрувалося в шкільну систему. Цей процес можна вважати завершеним приблизно в 1990 році. Однак ця інтеграція була частковою і не означала регулярного відвідування школи.

Зацікавленість шкіл і поступове зникнення антишкільних настроїв серед ромської громади може дати надію на досягнення мінімальної мети – утримати більшість ромських дітей у школі принаймні до 14 років і наразі навчити їх читати і писати. Але це також вимагатиме зацікавленості у все більш відокремлених і автономних ромських громадах.

Заслужує на увагу цікавий досвід введення урядом Словаччини особливих заходів, таких як: організація підготовчих класів, підготовка помічників вчителів, фінансові заохочення загальноосвітніх шкіл за інтеграцію дітей-ромів в освітній процес, а також додаткова мотивація вчителів, які працюють з такими дітьми тощо. Проте, всі перераховані вище заходи не є обов'язковими і часто не знаходять застосування на місцях.

Сучасних ромів не об'єднує рідна мова. Вже в аналізі перепису ромів наприкінці минулого століття підкреслюється, що мова та релігія ромської громади в основному адаптовані до етнічної більшості оточення.

Вітчизняна шкільна система приділяє особливу увагу тому, на відповідність учнів поточним і майбутнім зовнішнім очікуванням, приділяючи мало уваги індивідуальним навичкам і особистісному розвитку.

Ключові слова: ромська національність, інтеграція, навчальні заклади, низький рівень освіченості, інтеграція в шкільну систему освіти.

MOLNAR Krystyna Andriivna –
assistant of the chair of pedagogy, psychology,
elementary, preschool education
and management of educational institutions,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0943-7597>
e-mail: molnar.krisztina1@kmf.org.ua

PROCESS OF INTEGRATION OF ROMA NATIONALITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Today, the Roma population in Europe is about 12 million people. At the beginning of 2005, a number of the largest non-governmental charitable organizations and foundations announced the beginning of the Roma Decade in European countries (2005–2015). This initiative was the first attempt on an international scale to improve their situation and integrate them into society. The main attention was paid to the problems of youth and education. One of the main obstacles on the path of the Roma population to integration into society is the lack of education or its segregation. Education is the key to a civilized future. In this context, it is incorrect to contrast Roma with any other ethnic group. At the same time, this nationality has its own unique features, which in many ways determine its special status, and also give rise to problems unique to it, which lead to a low level of education.

Starting from the second half of the 1970s, the Roma population was gradually integrated into the school system. This process can be considered completed around 1990. However, this integration was partial and did not mean regular school attendance.

The interest of schools and the gradual disappearance of anti-school attitudes among the Roma community may give hope for the achievement of the minimum goal of keeping the majority of Roma children in school until at least 14 years of age and finally teaching them to read and write. But it will also require an interest in increasingly isolated and autonomous Roma communities.

Modern Roma are not united by their native language. Already in the analysis of the Roma census at the end of the last century, it is emphasized that the language and religion of the Roma community are mainly adapted to the ethnic majority of the environment.

The domestic school system pays special attention to the conformity of students to current and future external expectations, paying little attention to individual skills and personal development.

Key words: Roma nationality, integration, educational institutions, low level of education, integration into the school education system.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проблематика у навчання ромських

дітей у школах налічує кілька десятиліть. Навчанням ромських дітей займаються з 1800-х

років. Це тривалий процес, і однією з причин цього є те, що ми не знаємо їхньої точної кількості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про досвід вивчення інтеграції ромської національності, місця і ролі національних меншин у світі говориться у працях М. Жолоба, К. Лабош, В. Мицика, Г. Петришин, Г. Потеряйко, В. Солдатенка, В. Устименка, Л. Якубової та ін.

Мета статті: з'ясувати зміни в кількості ромських дітей з роками, дізнатися про рівень їхнього охоплення навчанням у школах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ромського населення в Європі налічується сьогодні близько 12 млн. чол. Ще на початку 2005 року низка найбільших недержавних благодійних організацій та фондів проголосили про початок Ромського десятиріччя в країнах Європи (2005–2015). Ініціатива ця була першою спробою в міжнародному масштабі поліпшення їх становища та інтеграції в суспільство. Головна увага приділялася проблемам молоді та освіти. Однією з головних перешкод на шляху ромського населення до інтеграції в суспільство є відсутність освіти чи її сегрегація. Освіта є ключем до цивілізованого майбутнього. У цьому контексті, некоректно протиставляти ромів будь-якій іншій етнічній групі. Водночас ця народність має свої унікальні риси, які багато в чому й зумовлюють її особливий статус, а також породжують притаманні лише їй проблеми, що приводять до низького рівня освіченості [4].

Відокремлення ромської національності від угорського суспільства дещо зменшилися до другої половини 19 століття. Однак, щоб правильно інтерпретувати це твердження, ми повинні знати наступне: лише однією (не найважливішою) причиною цього була повільна реорганізація ромського способу життя в той час; справжньою причиною було збагачення і збідніння тих прошарків угорського суспільства, з якими роми стикалися в той час. Ці верстви, звичайно, були найнижчими щаблями соціальної ієрархії. До 1860-х років більшість ромів осіли на постійне місце проживання, а деякі з них стали носіями угорської мови. Однак це була лише можливість, оскільки вони не могли інтегруватися в переважно селянське суспільство і жили в ізольованих поселеннях за межами сіл. Початок цивілізаційного процесу після Воз'єднання збільшив цивілізаційний розрив з неймовірною швидкістю до такої міри, що він став майже нездоланим протягом ста років. Селянське суспільство рухається до цивілізації, а це означає, що грамотність стає всезагальною. Це означає, що всі верстви угорського суспільства долучаються до рівня культури і освіченості (з нашої точки зору, неважливо, на якому рівні), який пов'язаний з грамотністю. (На відміну від засвоєння усної народної культури, яка традиційно «успадковується», передається у спадок). Це стосується всіх верств і національностей – виняток становлять роми.

Після запровадження обов'язкового шкільного навчання (1868 р.) показники охоплення дітей шкільною освітою є дуже яскравою ілюстрацією розриву між більшістю суспільства та ромами. Згідно з підсумками перепису 1893 року, кількість

циган в Угорщині становила 280 000, або 1,8 відсотка від загальної кількості населення (15 200 000). Переважна більшість циган проживає в Трансильванії (сучасна Румунія) та у Фельвідеку (сучасна Словаччина). Між нинішніми угорськими кордонами їхня найбільша кількість становить близько 80 000, і найбільше їх проживає в областях Боршод, Гайду, Саболч, Бараня та Гевеш. Із загальної кількості ромів 90% є постійно проживаючими, з них 38% – угорцями, 30% – циганами і 24,5% – румунами. У сучасній Угорщині частка угорськомовних циган становить 65% (але в Дунайсько-Тисоцькому регіоні, наприклад, 81%). 95% циганського населення неграмотні. 70 відсотків ромських дітей шкільного віку (6–14 років) ніколи не відвідували школу (для порівняння: сьогодні в Угорщині близько 12–13 відсотків дітей шкільного віку ніколи не відвідували школу). Згідно з даними, отриманими після закінчення століття, показники охоплення ще гірші: лише 10 відсотків ромських дітей відвідують школу (за оцінками, тобто кількість ромських дітей обов'язкового шкільного віку невідома).

Порівнюючи ці цифри, можна зробити висновок, що рівень відсіву становить близько 50 відсотків. Іншими словами, близько 15 відсотків ромських дітей доходять до 4 класу початкової школи і близько 40 відсотків цих дітей доходять до 6 класу. Ці показники майже не змінюються до другої половини 1970-х років. Про віддаленість більшості суспільства від ромського населення свідчить той факт, що кількість дітей шкільного віку в усьому світі базується на дуже непевних оцінках. Насправді, ніхто ніколи точно не знає, скільки циган проживає в Угорщині, в той час як ромська громада мала (і досі має) глибоку недовіру до школи як до карального органу. Починаючи з 1950-х років, показники охоплення освітою покращилися, але показники якості погіршилися. Вирішальним поворотним моментом стало те, що з цього часу конфлікти, які виникають через цивілізаційні відмінності, стали предметом викладання в школі.

Однак до середини 1970-х років ведеться також адміністративно-управлінська боротьба за «виявлення» дітей шкільного віку та підвищення рівня охоплення дітей навчанням. Лише в останній третині 1970-х проблема охоплення дітей шкільним навчанням була вирішена. Починаючи з другої половини 1970-х років, ромське населення поступово інтегрувалося в шкільну систему. Цей процес можна вважати завершеним приблизно в 1990 році. Однак ця інтеграція була частковою і не означала регулярного відвідування школи.

Інтеграція ромів у шкільну систему прискорюється і завершується саме тоді, коли криза в угорській системі державної освіти початкової школи посилюється (середина 1970-х років) та вступає в період розпаду і трансформації (сьогодення). Враховуючи той факт, що більшість ромів за останні 3–4 роки були виключені з ринку праці і за межами вузького прошарку знову стрімко віддаляються від культурно-цивілізаційних цінностей більшості суспільства, виживання в системі дошкільної освіти є чи не єдиним шансом

для них стати здатними пережити нинішню кризу з тими поведінковими, ціннісними та культурними зразками і знаннями, які вони можуть набути тут, не втрачаючи при цьому постійного зв'язку з більшістю суспільства. Тим не менш, зацікавленість шкіл і поступове зникнення антишкільних настроїв серед ромської громади може дати надію на досягнення мінімальної мети – утримати більшість ромських дітей у школі принаймні до 14 років і нарешті навчити їх читати і писати. Але це також вимагатиме зацікавленості у все більш відокремлених і автономних ромських громадах [1].

Сучасних ромів не об'єднує рідна мова. Вже в аналізі перепису ромів наприкінці минулого століття підкреслюється, що мова та релігія ромської громади в основному адаптовані до етнічної більшості оточення. Більше половини з 272 000 циган, які були зареєстровані в Угорщині в той час, не розмовляли циганською мовою, майже половина з них розмовляли угорською мовою як рідною, решта розмовляла румунською або словацькою. За даними репрезентативного перепису 1971 року, на той час циганське населення, яке налічувало близько 320 000 осіб, на 70% складалося з угорців, на 20% – з циган і на 7–8% – з румунів (більшість останніх, бєяки, розмовляють архаїчною румунською мовою) [2].

Заслугує на увагу цікавий досвід введення урядом Словаччини особливих заходів, таких як: організація підготовчих класів, підготовка помічників вчителів, фінансові заохочення загальноосвітніх шкіл за інтеграцію дітей-ромів в освітній процес, а також додаткова мотивація вчителів, які працюють з такими дітьми тощо. Проте, всі перераховані вище заходи не є обов'язковими і часто не знаходять застосування на місцях.

Вкрай важливо, щоб Європейський Союз, в який входить ця держава, підтримав всі починання уряду країни, спрямовані на викорінення систематичних порушень права на освіту дітей-ромів. ЄС може сприяти цьому, надавши фінансову і технічну допомогу, а також забезпечивши участь ромів у всіх заходах, націлених на прийняття і реалізацію політики та програм, пов'язаних з їх повсякденним життям [4].

За сучасними оцінками, кількість циган становить близько 5 700 000 осіб, але більш точних оцінок їхнього розподілу за рідною мовою, ніж ті, що наведені вище, не існує. Культуру та спосіб життя ще важче визначити статистично – саме тому плани щодо статистичного визначення чисельності ромського населення часто зазнають невдачі. Переписи населення є неточними в цьому відношенні: вони не більш вільні від прямого і непрямого політичного впливу, ніж оцінки ромських груп інтересів. Під час перепису 1990 року 48 000 осіб визнали себе ромськомовними, а 142 000 – циганами за національністю (за переписом 1980 року відповідні цифри становили 30 000 і 6 000 відповідно!). Найбільші ромські групи оцінюють свою чисельність в один мільйон. Міжнародні резолюції дотримуються гуманістичної правозахисної позиції, згідно з якою кожна людина має право вважати себе членом етнічної групи, і

тільки вона сама має право класифікувати себе. У цьому сенсі циганами вважатимуться лише ті, хто ідентифікує себе такими. Таке ставлення не може бути повністю реалізоване ні в повсякденному житті, ні в практичній освітній політиці. Не тільки тому, що для багатьох людей визнання своєї приналежності до будь-якої меншини є додатковим тягарем, який вони неохоче беруть на себе публічно – особливо, коли йдеться про стигматизовану етнічну групу, на яку дивляться зверху. І не тому, що соціальне середовище класифікує людину як цигана, а сама людина не може повністю відмежуватися від зовнішньої класифікації [2].

Так звана шкільна неуспішність соціально незахищених дітей та дітей ромського походження – це явище, яке підкреслює неефективність традиційних методів навчання. Це сигнал, який ставить акцент на педагогіці, а не на виховній функції школи, і в довгостроковій перспективі може призвести до зміни ставлення до роботи всієї системи освіти. Вітчизняна шкільна система звертає особливу увагу на відповідність учнів поточним і майбутнім зовнішнім очікуванням, приділяючи мало уваги індивідуальним навичкам і особистісному розвитку [3].

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Зацікавленість шкіл і поступове зникнення антишкільних настроїв серед ромської громади може дати надію на досягнення мінімальної мети – утримати більшість ромських дітей у школі принаймні до 14 років і нарешті навчити їх читати і писати. Але це також вимагатиме зацікавленості у все більш відокремлених і автономних ромських громадах.

Сучасних ромів не об'єднує рідна мова. Вже в аналізі перепису ромів наприкінці минулого століття підкреслюється, що мова та релігія ромської громади в основному адаптовані до етнічної більшості оточення.

Вітчизняна шкільна система приділяє особливу увагу тому, на відповідність учнів поточним і майбутнім зовнішнім очікуванням, приділяючи мало уваги індивідуальним навичкам і особистісному розвитку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Біда О. А., Савицька І. М., Чичук А. П. Феномени етнонаціонального та освітнього для ромського населення в Україні та Словаччині. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2024. Випуск 213. 12–17.*
2. Ambrus P. Cigányság és iskola. In: *Romák és oktatás, Iskolakultúra, Pécs, 2001. 165.*
3. Forray R. Katalin, Hegedűs T. András. Oktatáspolitikai változások a cigány gyerekek iskoláztatásában. In: *Romák és oktatás, Iskolakultúra, Pécs, 2001. 234.*
4. Mészáros A. Cigány gyerekek alternatív iskolai fejlesztése. *Iskolakultúra, Pécs, 2001. 232.*

REFERENCES

1. Bida, O. A., Savyts'ka, I. M., Chychuk, A. P. (2024). Fenomeny etnonatsional'noho ta osvithn'oho dlya roms'koho naselennya v Ukraini ta Slovachchyni [Ethno-national and educational phenomena for the Roma population in Ukraine and Slovakia]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky. Kropyvnyts'kyu: Tsentral'noukrayins'kyu derzhavnyy universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. 213. S. 12-17. [in Ukrainian]*

2. Ambrus P. (2001). Cigányság és iskola. In: Romák és oktatás, Iskolakultúra, Pécs,.
3. Forray, R. Katalin, Hegedűs T. András. (2001). Oktatáspolitikai változások a cigány gyerekek iskoláztatásában. In: Romák és oktatás, Iskolakultúra, Pécs.
4. Mészáros, A. (2001). Cigány gyerekek alternatív iskolai fejlesztése. Iskolakultúra, Pécs.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МОЛНАР Кристина Андріївна – асистент кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: інклюзивна освіта в Угорщині, навчання дітей ромської національності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MOLNAR Krystyna Andriivna – assistant of the chair of pedagogy, psychology, elementary, preschool education and management of educational institutions, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Scientific interests: inclusive education in Hungary, education of Roma children.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2024 р.

УДК 378.147:373.3.011.3-051(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-272-276

МОЛНАР-ЧАТЛОШ Андрея Олександрівна – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Мукачівського державного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7033-8822>
e-mail: zsandrea996@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Статтю присвячено теоретичному аналізу сутності методологічних підходів, на яких базована професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів. Обґрунтовано вибір методологічних підходів на загальнонауковому рівні. Виокремлено методологічні підходи: історіографічний, гуманістичний, компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, технологічний. Історіографічний підхід забезпечений системою методів і підходів, спрямованих на вивчення історії педагогічної науки та її еволюції для розуміння закономірностей і тенденцій, що впливають на сучасну педагогічну освіту. Гуманістичний підхід фокусує увагу на визнанні високих моральних цінностей, ціннісно-смысловому розвитку, наданні професійної допомоги учням з особливостями розвитку. Компетентнісний підхід зумовлює зміщення акцентів із накопичення нормативних знань, умінь і навичок на формування та розвиток здатності діяти практично. Системний підхід представляє сукупність взаємопов'язаних компонентів: мета освіти, суб'єкти педагогічного процесу (викладач і здобувач), зміст освіти, форми й методи педагогічного процесу, педагогічні засоби та педагогічні умови. Діяльнісний підхід передбачає формування вмінь вибирати мету, планувати діяльність, реалізований під час проходження здобувачами практики в початковій школі, спрямований на формування в майбутніх учителів початкових класів фахових і ключових компетентностей. Особистісно орієнтований підхід прогнозує активну співпрацю між учителем та учнем, визнання учня суб'єктом освітнього процесу, акцентування на розкритті індивідуальних здібностей, на підготовці вчителів до роботи з учнями, зокрема зі школярами, які мають особливі освітні потреби, в інклюзивному середовищі загальноосвітньої школи. Технологічний підхід орієнтує педагогічний процес на технологічну організацію, що чітко регламентує його основні аспекти та стадії, відповідно до технологічної побудови освітнього процесу.

Ключові слова: історіографічний підхід, гуманістичний підхід, компетентнісний підхід, системний підхід, діяльнісний підхід, особистісно орієнтований підхід, технологічний підхід.

MOLNAR-CHATLOSH Andrey Oleksandrivna – applicant of the third (educational and scientific) level of higher education, specialty 011, Educational pedagogical sciences Mukachevo State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7033-8822>
e-mail: zsandrea996@gmail.com

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY CLASS TEACHER

The article is devoted to the theoretical analysis of the essence of methodological approaches on which the professional training of future primary school teachers is based. The choice of methodological approaches at the general scientific methodological level is substantiated. Methodological approaches are singled out: historiographical, humanistic, competence-based, systemic, activity-based, person-oriented, technological. The historiographical approach is provided by a system of methods and approaches aimed at studying the history of pedagogical science and its evolution in order to understand patterns and trends affecting modern pedagogical education. The humanistic approach is aimed at recognizing high moral values, value-meaning development, and providing professional assistance to students with developmental disabilities. A competent approach requires a shift of emphasis from the accumulation of normatively determined knowledge, abilities and skills to the formation and development of the ability to act practically. The system approach is a set of interconnected components, such as the goal of education, subjects of the pedagogical process (teacher and learner), the content of education, forms and methods of the pedagogical process, pedagogical tools and pedagogical conditions. The activity approach involves the development of the skills to choose a goal, plan activities, is implemented during the trainees' practice in primary school, and is aimed at forming professional and key competencies in future primary school